

Nationaal Vrijheidsonderzoek **meting 2008**

Draagvlakdeel

Dieter Verhue, Harmen Binnema & Rogier van Kalmthout

april 2008

Inhoud

	Inleiding	1
	Samenvatting	2
4	Herdenken en vieren	5
4.1	Data van herdenking en viering bij zeer velen bekend	5
4.2	Herdenken en vieren worden erg belangrijk gevonden	6
4.3	Minder negatieve gedachten over Duitsers en Japanners	9
5	Herdenken: 4 mei	12
5.1	De betekenis van 4 mei: respect voor de slachtoffers en stilstaan bij oorlog	12
5.2	Belang van 4 mei staat vast, ook in de toekomst	15
6	Vieren: 5 mei	18
6.1	De betekenis van 5 mei: stilstaan bij vrijheid en tolerantie	18
6.2	Viering van 5 mei moet ook in de toekomst doorgaan	21
6.3	5 mei een vrije dag?	23
7	Oorlog en conflicten	25
7.1	Tweede Wereldoorlog eerste waar men aan denkt bij 'de oorlog'	25
7.2	Redelijke kennis over oorlog, conflicten en vredesoperaties	27
	Bijlagen	
	Bijlage 1 Onderzoeksverantwoording	

Inleiding

Achtergronden

Het Nationaal Vrijheidsonderzoek is opgezet om de beleving van burgers ten aanzien van 4 en 5 mei te monitoren. Dit vanuit de gedachte dat deze beleving in de loop der tijd kan veranderen, doordat de Tweede Wereldoorlog steeds verder achter ons ligt en jongere generaties in de samenleving geen directe eigen ervaringen hebben met de Tweede Wereldoorlog. Willen 4 en 5 mei een duidelijke plaats behouden in onze samenleving, dan moeten de herdenking en viering blijven aansluiten bij de beleving van de burgers.

Dit rapport beschrijft de beleving door de burgers begin 2008. Het betreft de zevende meting in een jaarlijkse serie die begonnen is in 2002. Het onderzoek vindt plaats in opdracht van het Nationaal Comité 4 en 5 mei.

Het Nationaal Comité kiest jaarlijks een ander onderwerp als invalshoek voor het aan orde stellen van het motto 'Vrijheid maak je met elkaar', dat centraal staat in de beleidsperiode 2006-2010. Dit jaar is gekozen voor 'Vrijheid en solidariteit'.

Naast het voorliggende draagvlakdeel, is er ook een opiniedeel van het nationaal vrijheidsonderzoek, waarin wordt ingegaan op de opinievorming rond thema's die nauw aan 4 en 5 mei gerelateerd zijn.

Opbouw van het rapport

Dit tweede deel gaat in op het draagvlak voor de herdenking op 4 mei en voor de viering van de bevrijding op 5 mei. In dit deel van het rapport wordt allereerst ingegaan op het belang van herdenken en vieren en de mate waarin de gevoelens ten aanzien van Duitsers en Japanners nog worden beïnvloed door de Tweede Wereldoorlog (hoofdstuk 4). Daarna komt in hoofdstuk 5 de betekenis van de herdenking op 4 mei en het belang om dit ook in de toekomst te blijven te doen. Dezelfde aspecten (betekenis en toekomst) worden in hoofdstuk 6 beschreven ten aanzien van de viering van bevrijding op 5 mei. In hoofdstuk 7 gaan we in op de associaties bij 'de oorlog' en de kennis die men heeft over oorlog, conflicten en de rol van Nederland bij vrijheid en vrede in het buitenland.

Samenvatting

Inleiding

Het Nationaal Vrijheidsonderzoek is opgezet om de beleving van burgers ten aanzien van 4 en 5 mei te monitoren. Het onderzoek wordt gehouden onder Nederlanders van 13 jaar en ouder..

In het draagvlakdeel van het Nationaal Vrijheidsonderzoek gaat het om de manier waarop 4 en 5 mei en de hieraan verbonden thema's worden beleefd. Willen 4 en 5 mei een duidelijke plaats in onze samenleving behouden, dan moet het gedachtegoed achter het herdenken van oorlogsslachtoffers en het vieren van de bevrijding en de vrijheid aansluiten bij de beleving van de burgers.

Naast het voorliggende draagvlakdeel, is er ook een opiniedeel van het nationaal vrijheidsonderzoek, waarin wordt ingegaan op de opinievorming rond thema's die nauw aan 4 en 5 mei gerelateerd zijn. Het Nationaal Comité kiest ieder jaar een ander onderwerp als invalshoek voor het aan orde stellen van het motto 'Vrijheid maak je met elkaar', dat centraal staat in de beleidsperiode 2006-2010. Dit jaar is gekozen voor 'Vrijheid en solidariteit'.

Aan het onderzoek hebben N=967 personen van 13 jaar en ouder deelgenomen, representatief naar de achtergrondkenmerken van de Nederlandse bevolking. Het veldwerk is uitgevoerd van 22 februari tot en met 2 maart 2008.

Data van Dodenherdenking en Viering van de Bevrijding zeer breed bekend

Ongeveer negen op de tien ondervraagden weten dat de Dodenherdenking gehouden wordt op 4 mei en dat de Viering van de Bevrijding plaatsvindt op 5 mei. Een klein deel verwisselt deze data.

Zowel de herdenking op 4 mei als de viering op 5 mei worden door een grote meerderheid als (heel) belangrijk aangemerkt. Het draagvlak voor 4 en 5 mei is net als in voorgaande jaren zeer groot. Herdenken vindt men iets belangrijker dan vieren.

Oorlog heeft steeds minder invloed op hoe nu over Duitsers en Japanners wordt gedacht

Bijna de helft geeft aan dat de Tweede Wereldoorlog nooit een negatieve invloed heeft gehad op hoe zij denken over Duitsers. Voor vier op de tien was dat vroeger wel het geval, maar nu niet meer. Dit geldt met name voor ouderen.

Twee derde van de ondervraagden geeft aan dat de Tweede Wereldoorlog nooit een negatieve invloed heeft gehad op hoe men over Japanners denkt. Een kwart vindt dat de oorlog vroeger wel invloed had, maar nu niet meer. Hierbij valt op dat men het idee heeft dat de Tweede Wereldoorlog bij *anderen* nog *wel* steeds invloed heeft op de wijze waarop men tegen Duitsers en Japanners aankijkt.

Op 4 mei worden alle slachtoffers van oorlogen herdacht

De meeste mensen herdenken op 4 mei alle oorlogsslachtoffers wereldwijd, ongeacht de oorlog of de nationaliteit van de slachtoffers. In vergelijking met de vorige jaren zijn er meer mensen die specifiek de *Nederlandse* oorlogsslachtoffers en de slachtoffers onder de *Nederlandse* bevrijders herdenken. Er zijn daarentegen minder mensen die *alle* slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog herdenken.

4 mei betekent voor mensen vooral: respect tonen voor de oorlogsslachtoffers. Maar ook stilstaan bij de gevolgen van oorlog (zowel vroeger als nu) en realiseren dat vrede en vrijheid levens kost worden vaak genoemd.

4 mei moet ook in de toekomst doorgaan

Nederlanders hechten veel belang aan de jaarlijkse dodenherdenking op 4 mei. Acht op de tien ondervraagden vinden dat de herdenking in de toekomst door moet gaan en dat deze actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan. Er is en blijft door de jaren heen een groot draagvlak voor het herdenken op 4 mei. Niet eerder heeft een zo klein deel aangegeven dat 4 mei hen helemaal niets zegt.

Op 5 mei viert men de bevrijding in 1945 en de vrijheid en vrede

Op de vraag wat men viert op 5 mei geeft een meerderheid aan: de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog. Vier op de tien geven aan op 5 mei te vieren dat Nederland een land is waar we in vrede en vrijheid kunnen leven.

De voornaamste betekenis van 5 mei is, dat het een dag is waarop je er bij stilstaat dat vrijheid niet vanzelfsprekend is, maar verantwoordelijkheid vraagt. Ook stilstaan bij tolerantie en verdraagzaamheid en het stilstaan bij grondrechten, mensenrechten en democratie worden vaak genoemd.

5 mei moet ook in de toekomst doorgaan

Een grote meerderheid van de ondervraagden hecht veel belang aan het vieren van 5 mei: de jaarlijkse viering moet ook in de toekomst doorgaan en een groot deel vindt 5 mei een dag die actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan.

Vrije dag

Een op de vijf ondervraagden heeft jaarlijks een vrije dag op 5 mei. Drie op de tien ondervraagden hebben eens in de vijf jaar een vrije dag op 5 mei. Bij de dagen die (doorbetaalde) vrije dagen zouden moeten zijn, staat Bevrijdingsdag op een vijfde plaats. Als belangrijkste vrije dagen gelden Nieuwjaarsdag, Tweede Kerstdag, Tweede Paasdag en

Koninginnedag. Ten opzichte van 2006 en 2007 wordt Bevrijdingsdag minder vaak genoemd. De meerderheid wil geen andere vrije dag inleveren ten behoeve van 5 mei. Van degenen die dit wel willen kiest een derde voor Goede Vrijdag en kiezen twee op de tien voor Tweede Pinksterdag.

Tweede Wereldoorlog eerste associatie bij 'de oorlog', maar loopt terug

Wanneer gevraagd wordt aan welke oorlog men spontaan denkt als er over 'de oorlog' gesproken wordt, wordt met name de Tweede Wereldoorlog genoemd. Op afstand volgen de oorlogen in Irak en Afghanistan. Sinds 2005 wordt de Tweede Wereldoorlog minder vaak genoemd. Mogelijk heeft dit te maken met de huidige oorlogen in Irak en Afghanistan.

De helft van de ondervraagden kent in de eigen omgeving mensen die zelf bewust oorlogssituaties hebben meegemaakt of mensen die kind zijn van oorlogsslachtoffers. Men kent vooral mensen die de Tweede Wereldoorlog in Nederland of Europa hebben meegemaakt.

Een zeer groot deel van de ondervraagden is het eens met de stelling dat in een oorlog mensen aan beide zijden slachtoffer zijn. Iets meer dan de helft vindt dat er te weinig aandacht is voor Nederlandse soldaten die op militaire missies naar het buitenland zijn uitgezonden.

Aantal conflicten wereldwijd en Nederlandse vredesoperaties onderschat

Het aantal gewapende conflicten dat op dit moment plaatsvindt in de wereld (31) wordt door velen onderschat: zeven op de tien denken dat het er 25 of minder zijn. Gevraagd naar een schatting van het aantal vredesoperaties waarbij Nederlandse militairen zijn ingezet, geeft iets meer dan de helft aan dat dit tussen de drie en de zes ligt.

De meerderheid van de ondervraagden is op de hoogte van het feit dat er op dit moment Nederlandse militairen zijn ingezet in Afghanistan en Irak. Dat er ook in Bosnië en Soedan Nederlandse militairen zijn ingezet weten aanzienlijk minder ondervraagden.

Weinig kennis over mensenrechten, kindsoldaten en vluchtelingen

Twee op de tien ondervraagden weten dat de Universele Verklaring van de Mensenrechten door 128 landen is ondertekend. Dat er wereldwijd tussen de 250.000 en 300.000 kindsoldaten worden ingezet weet ongeveer een kwart.

De vraag hoeveel mensen er in 2007 op de vlucht waren voor oorlogsgeweld blijkt lastig te beantwoorden. Slechts een op de acht ondervraagden geeft het correcte antwoord van 35 miljoen mensen. Dat uit Soedan de meeste vluchtelingen afkomstig zijn en het land tevens de meeste vluchtelingen opvangt, is maar bij een beperkt deel van de ondervraagden bekend.

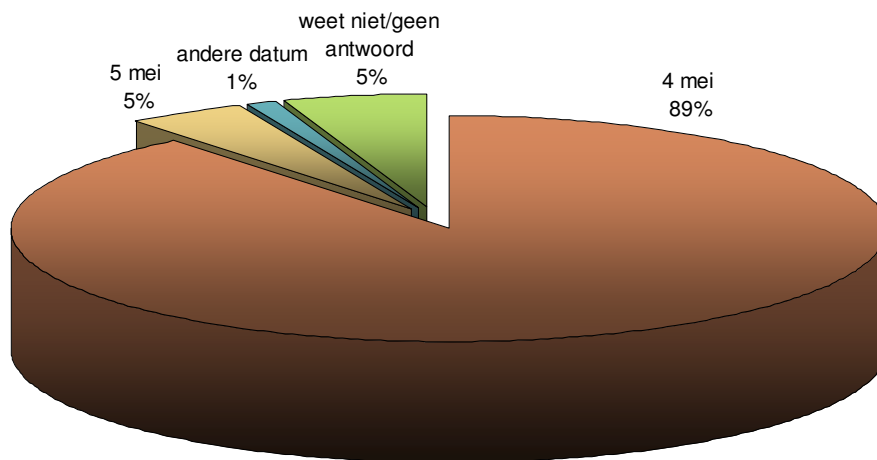
4 Herdenken en vieren

In dit hoofdstuk gaan we in op herdenken en vieren op 4 en 5 mei. In paragraaf 4.1 gaan we na of mensen weten op welke data de herdenking en viering plaatsvinden. In paragraaf 4.2 wordt beschreven hoe belangrijk 4 en 5 mei worden gevonden.

4.1 Data van herdenking en viering bij zeer velen bekend

We hebben de open vraag gesteld of men weet wanneer de Nationale Dodenherdenking en de Nationale Viering van de Bevrijding plaatsvinden.

1 | Weet u wanneer de Nationale Dodenherdenking plaatsvindt? (N=967)

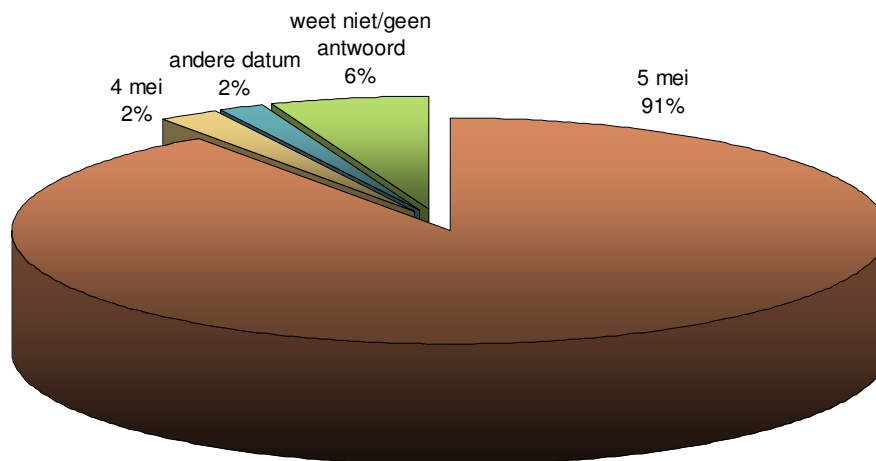

Een grote meerderheid (89%) weet dat de Dodenherdenking gehouden wordt op 4 mei. Jongeren (13-17 jaar) weten minder vaak dat Dodenherdenking op 4 mei is (74%). Zij geven vaker het antwoord 5 mei of dat zij niet weten op welke dag de herdenking is. Hoger opgeleiden zijn beter bekend met de datum van 4 mei.

---

 2 | Weet u wanneer de Nationale Viering van de Bevrijding plaatsvindt? (N=967)

Een grote meerderheid (91%) weet dat de Viering van de Bevrijding plaatsvindt op 5 mei. Daarmee is de datum van Bevrijdingsdag iets bekender dan die van Dodenherdenking. Jongeren (13-17 jaar) zijn ook minder op de hoogte van het feit dat Bevrijdingsdag op 5 mei wordt gevierd (79%). Hier wordt juist 4 mei of een andere datum vaker genoemd en eveneens wordt vaker 'weet niet' ingevuld.

4.2 Herdenken en vieren worden erg belangrijk gevonden

Net zoals bij de vorige metingen, hebben we gevraagd hoe belangrijk men het vindt dat de oorlogsslachtoffers worden herdacht (4 mei) en dat bevrijding en vrijheid worden gevierd (5 mei).

 3 | In hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks de oorlogsslachtoffers op 4 mei worden herdacht?(N=967)

---

	belangrijk dat jaarlijks de oorlogsslachtoffers op 4 mei herdacht worden						
	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
• heel belangrijk (5)	47	48	45	48	45	48	52
• wel belangrijk (4)	38	34	35	32	36	30	34
• noch belangrijk, noch onbelangrijk (3)	9	9	13	11	10	12	8
• niet zo belangrijk (2)	4	6	6	6	7	8	4
• helemaal niet belangrijk (1)	1	2	1	2	2	2	1
• weet niet	1	1	1	1	*	1	1
gemiddelde	4,3	4,2	4,2	4,2	4,2	4,1	4,3

4 | In hoeverre vindt u het belangrijk dat jaarlijks de bevrijding en de vrijheid worden gevierd? (N=967)

	belangrijk dat jaarlijks de bevrijding en de vrijheid gevierd worden						
	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
	%	%	%	%	%	%	%
• heel belangrijk (5)	40	39	42	43	38	40	43
• wel belangrijk (4)	39	33	35	32	38	31	38
• noch belangrijk, noch onbelangrijk (3)	12	17	15	15	15	16	10
• niet zo belangrijk (2)	6	7	5	5	6	9	6
• helemaal niet belangrijk (1)	2	2	2	3	3	3	2
• weet niet	1	1	1	1	1	1	1
gemiddelde	4,1	4,0	4,1	4,1	4,0	4,0	4,2

Deze cijfers geven aan dat het draagvlak voor 4 en 5 mei onverminderd groot is. In de afgelopen zeven jaren is de steun voor zowel de herdenking op 4 mei als voor de viering op 5 mei tamelijk stabiel. Uit alle metingen blijkt daarnaast dat men het herdenken van oorlogsslachtoffers op 4 mei iets belangrijker vindt dan het vieren van de bevrijding op 5 mei.

Het belang dat wordt gehecht aan beide dagen hangt sterk samen. Van de ondervraagden vindt 30% beide dagen heel belangrijk en 24% beide dagen wel belangrijk. 5% van de ondervraagden vindt beide dagen minder belangrijk.

5 | In hoeverre vindt u de herdenking op 4 mei en de viering op 5 mei belangrijk?(gecombineerd, N=967)

	belang 5 mei		
	heel belangrijk	wel belangrijk	minder belangrijk
<i>belang 4 mei</i>	%	%	%
• heel belangrijk	30	12	2
• wel belangrijk	8	24	5
• minder belangrijk	1	4	5

In de volgende tabellen zien we het belang van zowel het herdenken op 4 mei als het vieren op 5 mei per leeftijdsgroep door de jaren heen. Zowel 4 mei als 5 mei worden over alle leeftijdscategorieën heen ongeveer even belangrijk gevonden.

6 | Gemiddelde scores belang 4 mei, naar leeftijd (gemiddelde scores op vijfpuntsschaal)

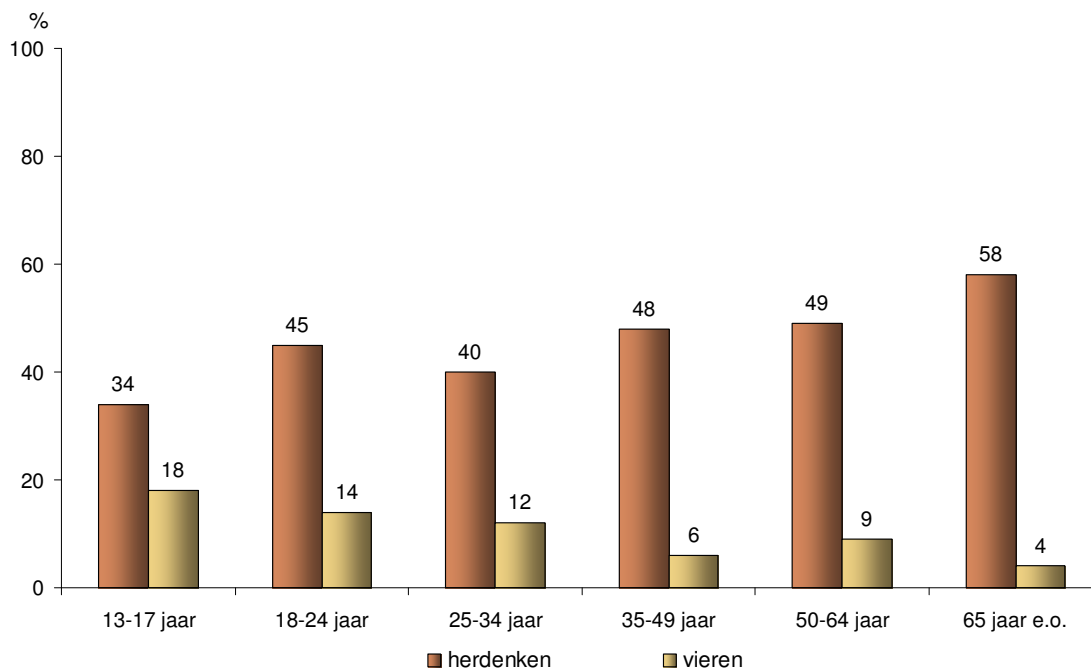
belangrijk dat jaarlijks de oorlogsslachtoffers op 4 mei herdacht worden							
	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
	%	%	%	%	%	%	%
• 13 – 17 jaar	4,1	4,0	3,9	4,2	3,8	3,7	4,2
• 18 – 24 jaar	4,2	4,0	4,0	4,1	4,1	3,9	4,2
• 25 – 34 jaar	4,3	4,1	4,2	4,0	4,1	4,2	4,2
• 35 – 49 jaar	4,3	4,2	4,1	4,1	4,0	4,2	4,2
• 50 – 64 jaar	4,3	4,4	4,2	4,4	4,3	4,1	4,4
• 65+	4,3	4,4	4,5	4,3	4,5	4,4	4,6
gemiddelde	4,3	4,2	4,2	4,2	4,2	4,2	4,3

7 | Gemiddelde scores belang 5 mei, naar leeftijd (gemiddelde scores op vijfpuntsschaal)

belangrijk dat jaarlijks de bevrijding en de vrijheid gevierd worden							
	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
	%	%	%	%	%	%	%
• 13 – 17 jaar	3,8	3,9	3,7	4,0	3,6	3,8	4,1
• 18 – 24 jaar	4,0	3,9	4,1	4,1	4,1	3,9	4,1
• 25 – 34 jaar	4,2	3,9	4,1	4,1	4,1	4,0	4,2
• 35 – 49 jaar	4,1	4,1	4,1	4,0	3,9	3,9	4,0
• 50 – 64 jaar	4,2	4,1	4,2	4,2	4,0	4,0	4,2
• 65+	4,1	4,2	4,3	4,2	4,2	4,2	4,4
gemiddelde	4,1	4,0	4,1	4,0	4,0	4,0	4,2

Als rechtstreeks gevraagd wordt naar wat men belangrijker vindt: herdenken of vieren, dan blijkt dat bijna de helft van de ondervraagden herdenken belangrijker vindt dan vieren (47%). Slechts 9% vindt vieren belangrijker dan herdenken en 41% van de ondervraagden vindt herdenken net zo belangrijk als vieren.

8 | Herdenken of vieren belangrijker, naar leeftijd (N=967)

In grote lijnen stijgt het percentage dat herdenken belangrijker vindt dan vieren naarmate men ouder is. Het percentage dat vieren belangrijker vindt dan herdenken daalt naarmate men ouder is.

4.3 Minder negatieve gedachten over Duitsers en Japanners

In hoeverre wordt de mening die men nu over Duitsers heeft beïnvloed door de Tweede Wereldoorlog? In onderstaande tabel is dit weergegeven, uitgesplitst naar leeftijdsgroepen.

9 | Heeft de Tweede Wereldoorlog een negatieve invloed op hoe u over Duitsers denkt? (totaal en naar leeftijd)

	Totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• het heeft nooit een negatieve invloed gehad	47	60	54	41	24
• vroeger had het dat wel, nu niet meer	44	26	39	52	65
• ja, dat heeft het nog steeds	6	12	4	4	9
• ja, dat heeft het en dat zal ook altijd zo blijven	3	3	3	3	3

Bijna de helft (47%) geeft aan dat de Tweede Wereldoorlog nooit een negatieve invloed heeft gehad en voor 44% was dat vroeger wel het geval, maar nu niet meer. Met name ouderen (50 jaar en ouder) geven aan dat de oorlog vroeger een grote invloed had op hun mening over

Duitsers, maar dat dit met de jaren minder is geworden. Slechts een kwart van hen heeft nooit negatieve invloed van de oorlog gemerkt. Jongeren (13-24 jaar) geven het vaakst aan dat het geen invloed heeft gehad.

We hebben dezelfde vraag voorgelegd in relatie tot de mening over Japanners.

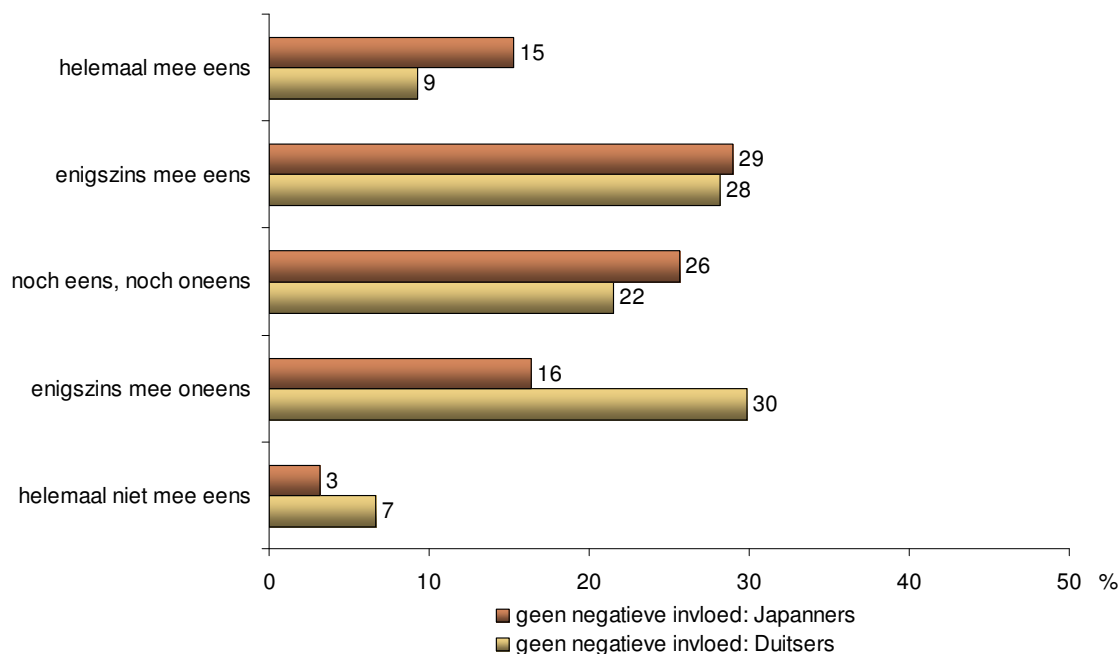
10 | Heeft de Tweede Wereldoorlog een negatieve invloed op hoe u over Japanners denkt? (totaal en naar leeftijd)

	Totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• het heeft nooit een negatieve invloed gehad	66	79	76	60	31
• vroeger had het dat wel, nu niet meer	28	13	20	33	58
• ja, dat heeft het nog steeds	5	7	3	7	9
• ja, dat heeft het en dat zal ook altijd zo blijven	1	2	1	-	2

De Tweede Wereldoorlog heeft een kleinere invloed gehad op hoe over Japanners wordt gedacht dan hoe over Duitsers wordt gedacht. Twee derde van de ondervraagden geeft aan dat de Tweede Wereldoorlog nooit een negatieve invloed heeft gehad op hoe men over Japanners denkt. Ouderen (65-plus) geven veel minder vaak aan dat de oorlog nooit een negatieve invloed heeft gehad, maar zij zeggen ook veel vaker dat het vroeger wel hun mening over Japanners beïnvloedde maar nu niet meer. Voor driekwart van de ondervraagden tussen de 13 en 50 jaar heeft de Tweede Wereldoorlog nooit invloed gehad.

Naast de eigen mening over Duitsers en Japanners hebben we ook gevraagd hoe men denkt dat Nederlanders in het algemeen hierover denken. We legden de stelling voor dat de Tweede Wereldoorlog geen negatieve invloed meer heeft op hoe in Nederland over Duitsers en Japanners wordt gedacht.

11 | Stelling: De Tweede Wereldoorlog heeft geen negatieve invloed meer op hoe in Nederland over Duitsers/Japanners wordt gedacht (N=967)

Men denkt vaker dat er geen invloed meer is op de mening over Japanners (44% helemaal of enigszins eens) dan over Duitsers (37%). Ouderen (65-plus) zijn vaker van mening dat de Tweede Wereldoorlog geen negatieve invloed meer heeft op hoe over Duitsers gedacht wordt, jongeren (13-17 jaar) vinden dit minder vaak.

Het valt op dat men de negatieve invloed op hoe over Duitsers en Japanners in Nederland gedacht wordt veel hoger schat dan de invloed op de eigen mening over Duitsers en Japanners. Niet meer dan 9% respectievelijk 6% geeft immers aan zelf nog negatief over Duitsers of Japanners te denken dankzij de Tweede Wereldoorlog, terwijl een veel hoger aandeel het enigszins of helemaal oneens is met de stelling.

5 Herdenken: 4 mei

In dit hoofdstuk gaan we in op de betekenis van 4 mei en de redenen waarom men de herdenking op 4 mei belangrijk vindt (paragraaf 5.1). Daarna beschrijven we in paragraaf 5.2 hoe men aankijkt tegen het belang van de herdenking op 4 mei in de toekomst.

5.1 De betekenis van 4 mei: respect voor de slachtoffers en stilstaan bij oorlog

Op 4 mei worden de Nederlandse slachtoffers herdacht van zowel de Tweede Wereldoorlog als van alle oorlogen en vredesmissies daarna. Velen trekken dit echter breder en herdenken alle oorlogsslachtoffers wereldwijd, ongeacht oorlog of nationaliteit. Ook geeft men regelmatig aan bij 4 mei te denken aan alle Nederlandse slachtoffers en slachtoffers onder de bevrijders van Nederland van de Tweede wereldoorlog, en aan alle Nederlandse slachtoffers zowel van de Tweede Wereldoorlog als van alle oorlogen en vredesoperaties daarna.

12 | *Wie herdenkt u op 4 mei? (naar 6 metingen)*

	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003
	%	%	%	%	%	%
• Alle oorlogsslachtoffers, wereldwijd, ongeacht de oorlog en de nationaliteit	34	32	31	30	28	32
• Alle Nederlandse slachtoffers en slachtoffers onder de bevrijders van Nederland van de Tweede Wereldoorlog	24	12	14	18	17	13
• Alle Nederlandse slachtoffers zowel van de Tweede Wereldoorlog als van alle oorlogen en vredesoperaties daarna	21	16	16	13	12	9
• Alle slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog	14	29	29	27	32	31
• Anders	2	5	4	6	4	6
• Weet niet	5	5	6	6	7	9

In vergelijking met de vorige jaren geeft men in 2008 relatief vaker aan op 4 mei alle Nederlandse slachtoffers en slachtoffers onder de bevrijders van Nederland van de Tweede Wereldoorlog te herdenken. In vergelijking met de vorige jaren herdenkt men minder vaak alle slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog.

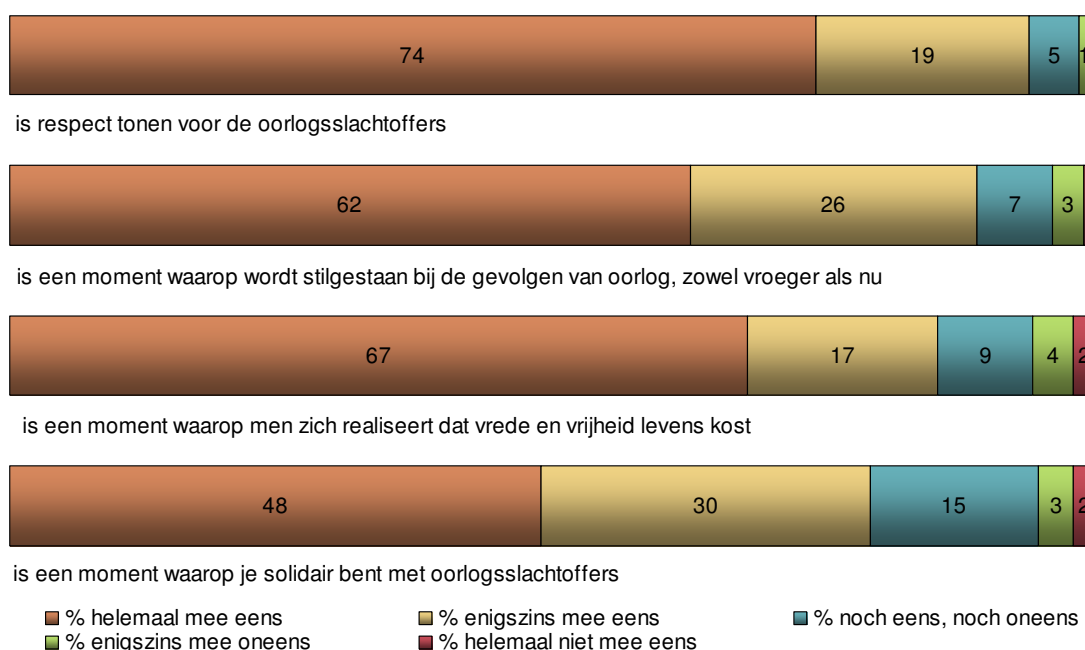
Opgemerkt moet worden dat er in 2008 een klein verschil in de vraagstelling is ten opzichte van de vorige jaren: bij de optie 'alle slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog' is toegevoegd 'ongeacht aan welke kant ze stonden'. Dit zou de verschillen in resultaten met de vorige jaren kunnen verklaren. Wie vooral denkt aan de slachtoffers die aan geallieerde kant zijn gevallen,

zal eerder kiezen voor het herdenken van de Nederlandse slachtoffers en slachtoffers onder de bevrijders.

65-plussers kiezen vaker voor 'alle Nederlandse slachtoffers' (van de Tweede Wereldoorlog en alle oorlogen en vredesoperaties daarna). Minder vaak kiezen ze voor 'alle oorlogsslachtoffers van de Tweede Wereldoorlog' (ongeacht aan welke kant ze stonden).

Welke betekenis heeft de dodenherdenking op 4 mei?

13 | Stellingen betekenis 4 mei. De jaarlijkse dodenherdenking op 4 mei ....

Alle vier mogelijke betekenissen van 4 mei worden door een ruime meerderheid onderschreven. De ondervraagden bevestigen sterk (93% helemaal of enigszins eens) de stelling dat 4 mei respect tonen is voor de oorlogsslachtoffers. Ook onderschrijft men (88%) dat het een moment is waarop wordt stilgestaan bij de gevolgen van oorlog (zowel vroeger als nu) en dat het een moment is waarop men zich realiseert dat vrede en vrijheid levens kost (84%). In veel mindere mate is men het eens met de stelling dat 4 mei een moment is waarop je solidair bent met oorlogsslachtoffers. Met name de groep ondervraagden die aangeeft het helemaal ermee eens te zijn is kleiner.

Er zijn geen duidelijke verschillen opgetreden in antwoorden op deze stellingen ten opzichte van de vorige jaren. Er is dus geen spraken van een trend in een bepaalde richting. In de volgende tabel is dit af te lezen.

14 | De betekenis van 4 mei, vergelijking 2002-2008 (% helemaal + enigszins eens)

	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
	%	%	%	%	%	%	%
• is respect tonen voor de oorlogsslachtoffers	93	94	92	90	92	92	95
• is een moment waarop wordt stilgestaan bij de gevolgen van oorlog, zowel vroeger als nu	88	88	90	86	88	84	89
• is een moment waarop men zich realiseert dat vrede en vrijheid levens kost	84	82	86	81	83	81	84
• is een moment waarop je solidair bent met oorlogsslachtoffers*	78	*	*	*	*	*	*

* stelling is alleen in 2008 voorgelegd

De vraag over solidariteit met oorlogsslachtoffers hebben we dit jaar voor het eerst gesteld en deze is dus niet te vergelijken met voorgaande jaren.

15 | Stellingen betekenis 4 mei, naar leeftijd (% helemaal + enigszins eens)

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• is respect tonen voor de oorlogsslachtoffers	93	90	94	93	95
• is een moment waarop wordt stilgestaan bij de gevolgen van oorlog, zowel vroeger als nu	88	83	88	91	89
• is een moment waarop men zich realiseert dat vrede en vrijheid levens kost	84	80	81	87	91
• is een moment waarop je solidair bent met oorlogsslachtoffers	78	68	77	82	86

Personen van 65 jaar en ouder reageren positiever op stellingen over 4 mei, de jongste groep reageert iets minder positief, maar heeft nog steeds een algemene positieve kijk op de stellingen. Ouderen zijn het vaker dan jongeren eens met de stelling dat 4 mei een moment is waarop je solidair bent met oorlogsslachtoffers.

Vervolgens hebben we rechtstreeks gevraagd wat men het belangrijkste aspect vindt van de herdenking op 4 mei.

16 | Wat is voor u het belangrijkste van de jaarlijkse dodenherdenking op 4 mei? (N=967)

	%
<i>4 mei</i>	
• is een moment waarop wordt stilgestaan bij de gevolgen van oorlog, zowel vroeger als nu	54
• is respect tonen voor de oorlogsslachtoffers	23
• is een moment waarop men zich realiseert dat vrede en vrijheid levens kost	17
• weet niet	2

Meer dan de helft van de ondervraagden vindt het belangrijkste aan 4 mei dat het een moment is waarop wordt stilgestaan bij de gevolgen van de oorlog, zowel vroeger als nu. Het minst hoog scoort dat het een moment is waarop men zich realiseert dat vrede en vrijheid levens kost.

Jongeren vinden vaker dat respect tonen voor de slachtoffers het belangrijkste is aan 4 mei. Ouderen (50-64 jaar) vinden dit minder vaak.

Naast 4 mei is er ook nog een aantal andere herdenkingen, zoals de bevrijding van Nederlands-Indië (15 augustus). We hebben gevraagd of men ook hierbij stilstaat.

17 | Bij welke van de volgende andere herdenkingen en momenten staat u weleens stil? (meerdere antwoorden mogelijk, N=967)

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• Holocaust Memorial Day (27 januari)	7	4	5	8	12
• Nederlandse Veteranendag (29 juni)	11	10	9	14	19
• bevrijding Nederlands-Indië (15 augustus)	8	5	4	11	18
• geen van deze	73	80	79	70	55

Bij de andere data staat maar een beperkt deel van de ondervraagden stil, 73% geeft aan bij geen van de data stil te staan. De Veteranendag (11%) wordt het meest genoemd, gevolgd door de bevrijding van Nederlands-Indië (8%) en de Holocaust Memorial Day (7%).

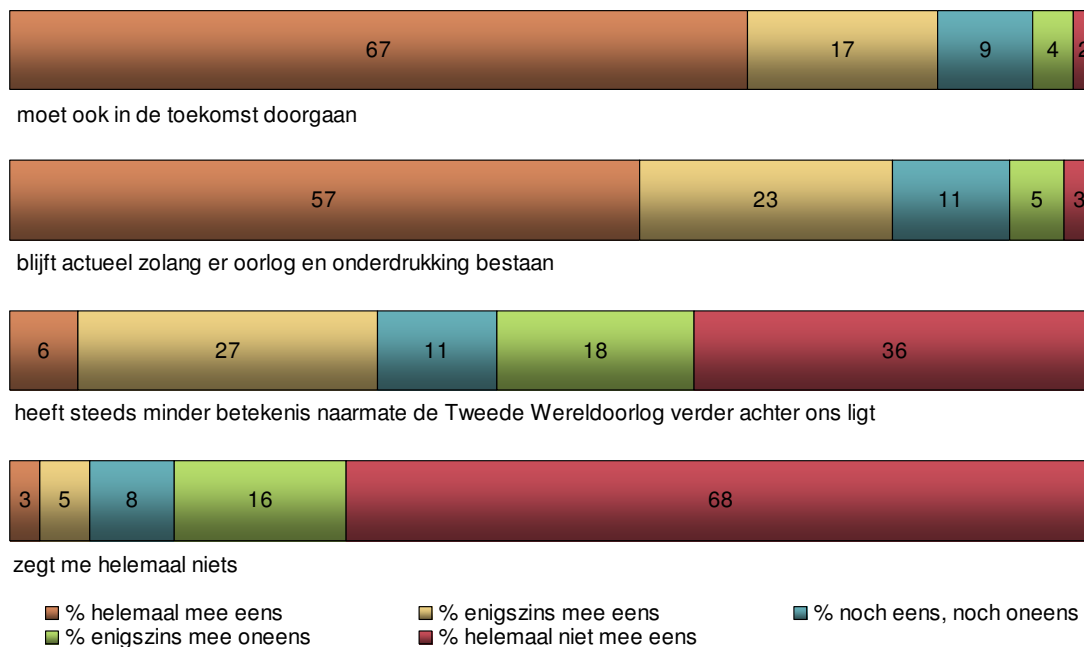
5.2 Belang van 4 mei staat vast, ook in de toekomst

Aan de herdenking op 4 mei wordt door veel ondervraagden een grote betekenis toegekend. Geldt dit ook voor de toekomst of wordt het belang van de herdenking minder?

Nederlanders hechten veel belang aan de jaarlijkse dodenherdenking op 4 mei: 84% is het helemaal of enigszins eens met de stelling dat de herdenking op 4 mei in de toekomst ook door moet gaan. Ook vindt 80% dat deze herdenking actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan.

Een derde van de ondervraagden vindt dat de herdenking op 4 mei steeds minder betekenis heeft naarmate de Tweede Wereldoorlog verder achter ons ligt. Daar staat tegenover dat ruim een derde van het ondervraagden het niet eens is met deze stelling. De stelling dat de herdenking op 4 mei helemaal niets zegt wordt door 68% van de ondervraagden afgewezen.

18 | Stellingen belang 4 mei. De jaarlijkse dodenherdenking op 4 mei ....

In de afgelopen jaren zijn er geen betekenisvolle verschillen in de antwoorden van de ondervraagden.

19 | Het belang van 4 mei, vergelijking 2002-2008 (% helemaal + enigszins mee eens)

	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
• moet ook in de toekomst doorgaan	85	82	83	80	80	78	85
• blijft actueel zolang er oorlog en onderdrukking bestaat	80	80	78	77	79	75	77
• heeft steeds minder betekenis naarmate de Tweede Wereldoorlog verder achter ons ligt	33	36	34	38	38	42	37
• zegt me helemaal niets	7	14	12	14	10	12	9

Er is en blijft door de jaren heen een groot draagvlak voor het herdenken op 4 mei. Niet eerder heeft een zo klein deel aangegeven dat 4 mei hen helemaal niets zegt.

20 | Stellingen belang 4 mei, naar leeftijd (% helemaal + enigszins eens)

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• moet ook in de toekomst doorgaan	85	80	86	85	85
• blijft actueel zolang er oorlog en onderdrukking bestaat	80	73	81	83	81
• heeft steeds minder betekenis naarmate de Tweede Wereldoorlog verder achter ons ligt	33	35	33	32	37
• zegt me helemaal niets	7	13	7	5	5

6 Vieren: 5 mei

In dit hoofdstuk gaan we in op de betekenis van 5 mei en de redenen waarom men de viering van de bevrijding op 5 mei belangrijk vindt (paragraaf 5.1). Daarna beschrijven we in paragraaf 5.2 hoe men aankijkt tegen het belang van het vieren van de bevrijding op 5 mei in de toekomst.

6.1 De betekenis van 5 mei: stilstaan bij vrijheid en tolerantie

Wat viert men op 5 mei? Er zijn twee alternatieven voorgelegd: de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog of dat Nederland een land is waar we in vrede en vrijheid kunnen leven.

21 | Wat viert u op 5 mei? (naar 6 metingen)

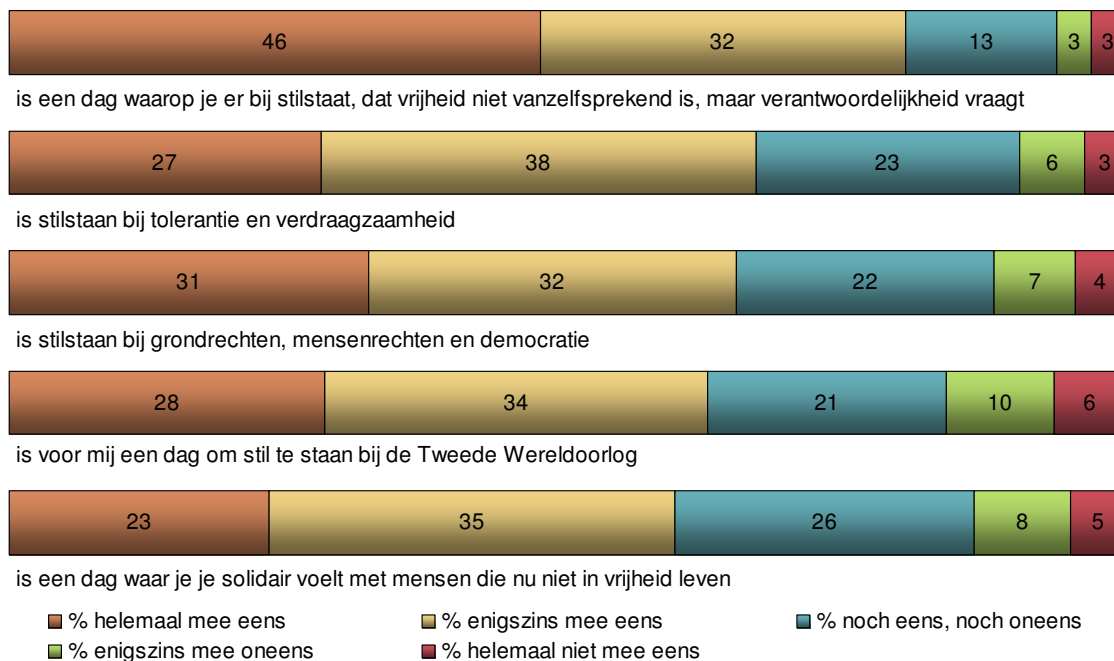
	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003
	%	%	%	%	%	%
• de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog	54	51	51	56	54	49
• dat Nederland een land is waar we in vrede en vrijheid kunnen leven	40	37	41	34	36	36
• anders	3	6	4	5	4	7
• weet niet	4	6	4	5	6	8

Een meerderheid (54%) kiest bij deze vraag voor de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog, terwijl 40% van de ondervraagden aangeeft op 5 mei te vieren dat Nederland een land is waar we in vrede en vrijheid kunnen leven.

Ouderen van 65 jaar en ouder kiezen relatief vaker voor het antwoord 'de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog'. Volwassenen tussen de 25 en 34 jaar kiezen vaker voor de optie dat Nederland een land is waar we in vrede en vrijheid kunnen leven. Lager opgeleiden geven vaker aan op 5 mei de bevrijding in 1945 en het einde van de Tweede Wereldoorlog te vieren, terwijl middelbaar - en hoger opgeleiden vaker aangeven op 5 mei te vieren dat Nederland een land is waar we in vrede en vrijheid kunnen leven.

Welk betekenis heeft de viering van de bevrijding op 5 mei? We legden een aantal stellingen voor.

22 | Stellingen betekenis 5 mei. De jaarlijkse viering van de bevrijding op 5 mei ... (N=967)

Op de vraag wat de betekenis van 5 mei is, zijn ondervraagden het vaak eens met de stelling dat 5 mei een dag is waarop je er bij stilstaat, dat vrijheid niet vanzelfsprekend is, maar verantwoordelijkheid draagt (78% helemaal of enigszins eens). Ook stilstaan bij tolerantie en verdraagzaamheid (65%) en het stilstaan bij grondrechten, mensenrechten en democratie (63%) ziet men vaak als betekenis van 5 mei. Men denkt bij de betekenis van 5 mei iets minder (58%) aan een dag waarop je je solidair voelt met mensen die nu niet in vrijheid leven.

De trend door de jaren heen is als volgt:

23 | De betekenis van 5 mei, vergelijking 2002 – 2008 (% helemaal + enigszins mee eens)

	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
	%	%	%	%	%	%	%
• is een dag waarop je er bij stilstaat, dat vrijheid niet vanzelfsprekend is, maar verantwoordelijkheid vraagt	78	80	81	77	78	77	85
• is stilstaan bij tolerantie en verdraagzaamheid	65	69	65	62	63	64	70
• is stilstaan bij grondrechten, mensenrechten en democratie	63	67	67	64	61	64	75
• is voor mij een dag om stil te staan bij de Tweede Wereldoorlog	62	64	67	64	63	*	*
• is een dag waarop je je solidair voelt met mensen die nu niet in vrijheid leven	58	64	61	61	58	57	64

* stelling is in deze jaren niet voorgelegd

In vergelijking met de voorgaande jaren zijn er weinig (grote) verschillen te zien in de mate waarop men het eens is met de stellingen over de betekenis van 5 mei.

Als we kijken naar verschillen in leeftijd zien we dat naarmate de ondervraagden ouder zijn, zij positiever reageren op stellingen over 5 mei.

24 | Stellingen betekenis 5 mei, naar leeftijd (% helemaal + enigszins eens)

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• is een dag waarop je er bij stilstaat, dat vrijheid niet vanzelfsprekend is, maar verantwoordelijkheid vraagt	78	70	77	83	87
• is stilstaan bij tolerantie en verdraagzaamheid	65	57	65	66	70
• is stilstaan bij grondrechten, mensenrechten en democratie	63	55	63	66	68
• is voor mij een dag om stil te staan bij de Tweede Wereldoorlog	62	54	56	65	81
• is een dag waarop je je solidair voelt met mensen die nu niet in vrijheid leven	58	48	54	65	69

Vervolgens is gevraagd wat men het belangrijkste van de jaarlijkse viering op 5 mei vindt.

25 | Wat is voor u het belangrijkste aan de jaarlijkse viering van de bevrijding op 5 mei? (N=967)

	%
<i>5 mei</i>	
• is een dag waarop je er bij stilstaat, dat vrijheid niet vanzelfsprekend is, maar verantwoordelijkheid vraagt	47
• is voor mij een dag om stil te staan bij de Tweede Wereldoorlog	21
• is stilstaan bij grondrechten, mensenrechten en democratie	8
• is een dag waarop je je solidair voelt met mensen die nu niet in vrijheid leven	8
• is stilstaan bij tolerantie en verdraagzaamheid	6
• weet niet	7

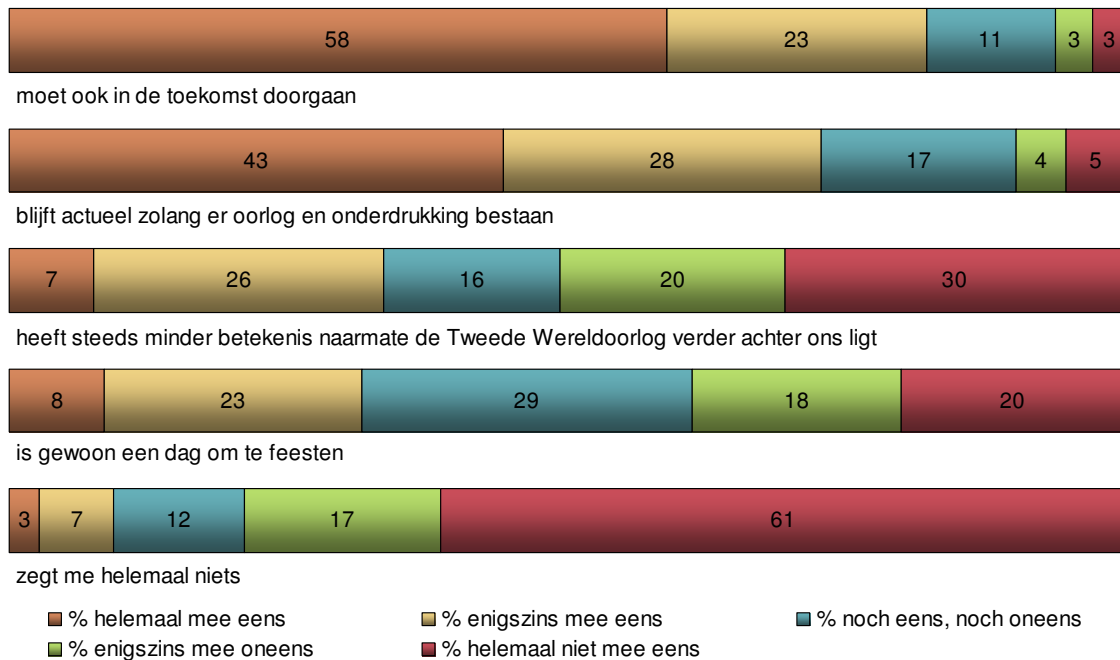
Bijna de helft van de ondervraagden geeft hierbij aan dat men het belangrijkste aan 5 mei vindt dat het een dag is, waarop je er bij stilstaat dat vrijheid niet vanzelfsprekend is, maar verantwoordelijkheid vraagt (47%). Op enige afstand volgt dat 5 mei een dag is om stil te staan bij de Tweede Wereldoorlog (21%).

65-plussers vinden vaker het belangrijkste aan 5 mei dat het een dag is om stil te staan bij de Tweede Wereldoorlog. Verder vinden hoger opgeleiden stilstaan bij grondrechten, mensenrechten en democratie en stilstaan bij tolerantie en verdraagzaamheid vaker het belangrijkste aan 5 mei. Lager opgeleiden vinden vaker dat 5 mei een dag is om stil te staan bij de Tweede Wereldoorlog.

6.2 Viering van 5 mei moet ook in de toekomst doorgaan

Aan de viering van de bevrijding op 5 mei wordt door veel ondervraagden een grote betekenis toegekend. Geldt dit ook voor de toekomst of wordt het belang van de viering minder?

26 | Stellingen belang 5 mei. De jaarlijkse viering van de bevrijding op 5 mei... (N=967)

Een grote meerderheid van de ondervraagden hecht veel belang aan het vieren van 5 mei, deze meerderheid (81% helemaal of enigszins eens) vindt immers dat de jaarlijkse viering van de bevrijding op 5 mei in de toekomst ook moet doorgaan. Ook vindt een groot deel 5 mei een dag die actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan (71%). Voor slechts weinig ondervraagden is 5 mei een dag die hen helemaal niets zegt.

Wanneer we kijken naar de ontwikkelingen in de afgelopen jaren, zijn de antwoorden op de meeste stellingen stabiel gebleven. Een groot verschil vinden we echter bij de stelling dat 5 mei gewoon een dag is om te feesten: in 2008 is 31% van de mensen is het helemaal of enigszins met deze stelling eens, terwijl in de vorige jaren dit gemiddeld rond de 11% van de ondervraagden was. Een klein nuanceverschil in de vraagstelling heeft waarschijnlijk voor dit verschil in antwoorden gezorgd: in de jaren 2002 tot en met 2007 luidde de stelling namelijk: 'is gewoon een dag om te feesten, *de aanleiding doet er niet toe*'.

27 | Belang 5 mei, vergelijking 2002-2008 (% helemaal + enigszins mee eens)

	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004	meting 2003	meting 2002
• moet ook in de toekomst doorgaan	81	75	79	78	76	74	82
• blijft actueel zolang er oorlog en onderdrukking bestaat	71	71	73	71	70	67	73
• heeft steeds minder betekenis naarmate de Tweede Wereldoorlog verder achter ons ligt	33	37	33	33	37	41	36
• is gewoon een dag om te feesten*	31	12	9	10	10	14	8
• zegt me helemaal niets	10	13	13	16	15	13	8

* in de jaren 2002-2007 luidde deze stelling: 'is gewoon een dag om te feesten, de aanleiding doet er niet toe'

Nederlanders reageren positief op stellingen over 5 mei. Ze vinden vaak dat de viering van de bevrijding op 5 mei in de toekomst door moet gaan en dat deze viering actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaat.

28 | Stellingen belang 5 mei, naar leeftijd (% helemaal + enigszins mee eens)

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
• moet ook in de toekomst doorgaan	81	74	83	83	79
• blijft actueel zolang er oorlog en onderdrukking bestaat	71	65	72	70	76
• heeft steeds minder betekenis naarmate de Tweede Wereldoorlog verder achter ons ligt	33	32	32	31	39
• is gewoon een dag om te feesten	31	33	30	27	39
• zegt me helemaal niets	10	13	11	5	5

Met name de groep tussen de 25 en 65 jaar vindt dat 5 mei in de toekomst door moet gaan. Jongeren geven vaker aan dan ouderen dat 5 mei hen helemaal niets zegt.

Wanneer we het draagvlak voor herdenking op 4 mei en viering van de bevrijding op 5 mei in de toekomst vergelijken valt het volgende op:

- men vindt in iets sterkere mate voor 4 mei dan voor 5 mei dat dit actueel blijft zolang er oorlog en onderdrukking bestaan
- men vindt in even sterke mate dat herdenking en viering in de toekomst door moeten gaan
- men is het in even sterke mate oneens met de stellingen dat 4 en 5 mei minder betekenis hebben of helemaal niets zeggen

6.3 5 mei een vrije dag?

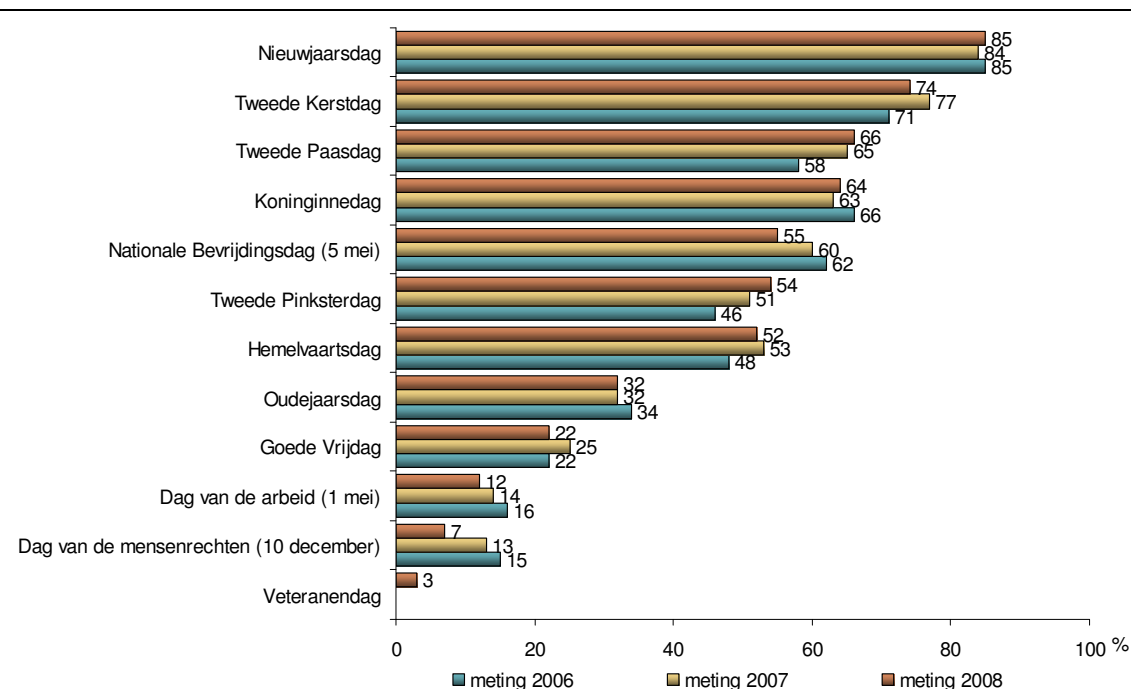
Sinds 1990 is 5 mei een jaarlijkse nationale feestdag. In Nederland worden afspraken over vrije dagen geregeld door de sociale partners (werknemers en werkgevers) en vastgelegd in CAO's. In de CAO kan worden opgenomen dat 5 mei jaarlijks een vrije dag is, eens in de vijf jaar of er wordt niets over afgesproken. Allereerst hebben we gevraagd of men op 5 mei een vrije dag heeft. Bij een minderheid is dat elk jaar het geval, terwijl anderen geven aan dat zij nooit vrij hebben (19%) of het niet weten (13%).

29 | Heeft u op 5 mei een vrije dag van uw werk?

	%
ja, elk jaar	18
ja, eens in de vijf jaar	30
nee, nooit	19
weet ik niet	13

In hoeverre vindt men dat 5 mei een (doorbetaalde) vrije dag zou moeten zijn? We hebben dit gevraagd door verschillende (feest)dagen voor te leggen en te vragen welke daarvan voor iedereen in Nederland vrije dagen zouden moeten zijn.

30 | Welke van de volgende dagen zouden in uw ogen doorbetaalde vrije dagen voor iedereen in Nederland moeten zijn? (maximaal zes dagen)

* Veteranendag is dit jaar voor het eerst gevraagd

De Nationale Bevrijdingsdag wordt door 55% gekozen, op een vijfde plaats. Bijna niemand vindt dat Veteranendag een vrije dag zou moeten zijn. Als belangrijkste vrije dagen gelden Nieuwjaarsdag, Tweede Kerstdag, Tweede Paasdag en Koninginnedag. Ten opzichte van 2006

en 2007 wordt Bevrijdingsdag minder vaak genoemd, evenals de Dag van de Arbeid en de Dag van de Mensenrechten. Tweede Paasdag en Tweede Pinksterdag worden in de loop van de jaren juist vaker genoemd.

Jongeren (18-24 jaar) noemen Bevrijdingsdag minder vaak als vrije dag, terwijl ouderen (50-64 jaar) deze dag vaker noemen. Andere verschillen zien we bij Oudejaarsdag, die vaker wordt genoemd door 13-17 en 25-34 jarigen en minder door 50-64 jarigen, en Tweede Pinksterdag (meer genoemd door 50-64 jarigen).

De meerderheid (59%) wil geen andere vrije dag inleveren ten behoeve van 5 mei. Van degenen die dit wel willen kiest 32% voor Goede Vrijdag en 21% voor Tweede Pinksterdag.

7 Oorlog en conflicten

In dit hoofdstuk gaan we eerst in op de associaties bij 'de oorlog' en of men anderen kent die bij oorlogen betrokken zijn of zijn geweest. Ook beschrijven we in paragraaf 7.1 de solidariteit met degenen die met oorlog te maken hebben. In paragraaf 7.2 beschrijven we de kennis die men heeft over oorlogen en conflicten, over vluchtelingen, kindsoldaten en de betrokkenheid van Nederland bij oorlog en vrede wereldwijd.

7.1 Tweede Wereldoorlog eerste waar men aan denkt bij 'de oorlog'

Wanneer gevraagd wordt aan welke oorlog men spontaan denkt als er over 'de oorlog' gesproken wordt, wordt met name de Tweede Wereldoorlog genoemd (40%). Op afstand volgen de oorlogen in Irak (22%) en Afghanistan (19%).

31 | Als er over 'de oorlog' wordt gesproken, aan welke oorlog denkt u dan? (N=967)

	%
• Tweede Wereldoorlog	40
• Irak	22
• Afghanistan	19
• alle oorlogen/oorlogen in het algemeen	8
• Afrikaanse landen (burgeroorlogen)	6
• Israël/Midden-Oosten	6
• godsdienstoorlog	3
• voormalig Joegoslavië, Bosnië, Servië, Kosovo	2

In de afgelopen jaren wordt de Tweede Wereldoorlog steeds minder vaak genoemd (2008: 40%, 2007: 40%, 2006: 45%, 2005: 51%). Een aantal oorzaken zou deze verandering kunnen veroorzaken. Er zijn allereerst steeds minder mensen die de Tweede Wereldoorlog zelf bewust hebben meegemaakt. Daarnaast is de Tweede Wereldoorlog steeds langer geleden en is er in de tussenliggende jaren een groot aantal andere oorlogen en conflicten geweest en is een aantal nog gaande. Met name Irak en Afghanistan staan voortdurend in de aandacht van de media.

Ouderen (65-plus) denken bij de oorlog vaker aan de Tweede Wereldoorlog, hoger opgeleiden noemen meer dan anderen de oorlog in Irak.

32 | Kent u in uw eigen omgeving mensen die zelf bewust oorlogssituaties hebben meegemaakt of kind zijn van oorlogsslachtoffers? (N=967)

	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004
	%	%	%	%	%
• kent die mensen niet	51	41	40	41	38
• kent die mensen wel	49	59	60	59	62

33 | Om welke oorlogssituatie gaat het (meer antwoorden mogelijk, N=967)

	meting 2008	meting 2007	meting 2006	meting 2005	meting 2004
	%	%	%	%	%
• Tweede Wereldoorlog in Nederland/Europa	41	54	54	54	56
• Tweede Wereldoorlog in Nederlands Indië/Azië	10	10	10	10	10
• vredesmissies waar Nederland bij betrokken is	7	8	10	8	8
• Indonesië of Nieuw-Guinea	10	8	8	10	7

De helft van de ondervraagden kent in de eigen omgeving mensen die zelf bewust oorlogssituaties hebben meegemaakt of kind zijn van oorlogsslachtoffers. Dit zijn opvallend minder dan in voorgaande jaren. Men kent vooral mensen die de Tweede Wereldoorlog in Nederland of Europa hebben meegemaakt, al is dit aandeel ook beduidend lager dan voorheen. Dit kan te maken hebben met het feit dat deze oorlog steeds verder weg ligt en het aantal mensen dat hem bewust heeft meegemaakt steeds kleiner wordt. Lager opgeleiden geven vaker aan geen mensen te kennen die oorlogssituaties hebben meegemaakt.

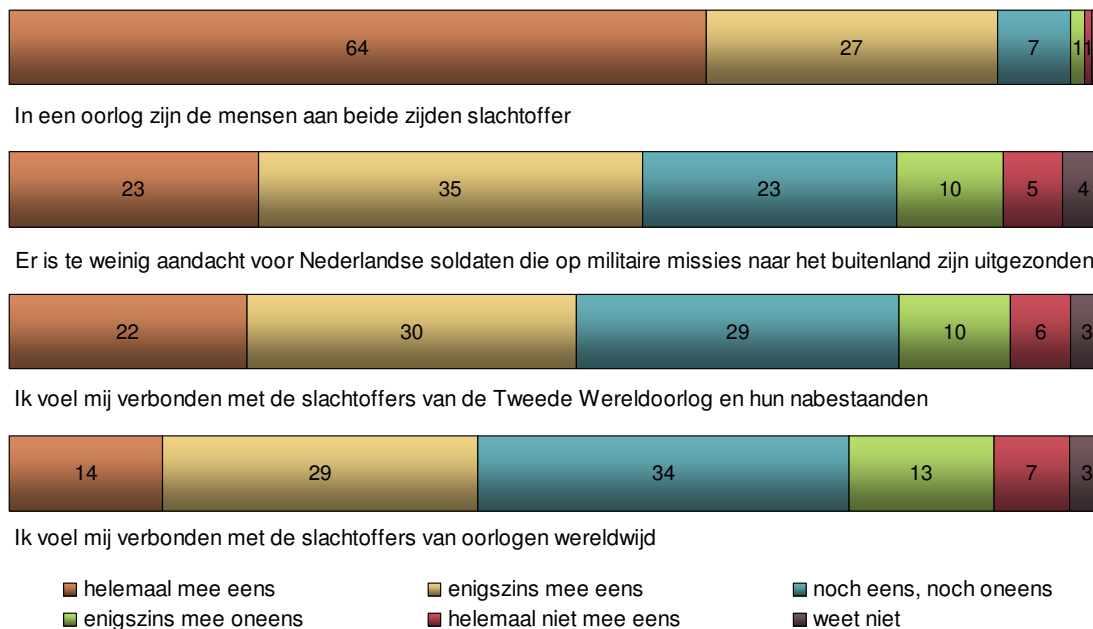
34 | Om welke oorlogssituatie gaat het? (meer antwoorden mogelijk, totaal en naar leeftijd)

	totaal	13-24 jaar	25-49 jaar	50-64 jaar	65 jaar en ouder
	%	%	%	%	%
• Tweede Wereldoorlog in Nederland/Europa	41	39	37	37	58
• Tweede Wereldoorlog in Nederlands Indië/Azië	10	8	9	12	11
• vredesmissies waar Nederland bij betrokken is	7	9	12	8	6
• Indonesië of Nieuw-Guinea	10	4	5	8	13

Met name ouderen (65-plus) kennen deze mensen, waarbij het vaker gaat om mensen die de Tweede Wereldoorlog of het conflict in Indonesië en Nieuw-Guinea hebben meegemaakt. Door de groep tussen de 25 en 50 jaar worden vaker degenen genoemd die betrokken zijn bij Nederlandse vredesmissies.

Vervolgens is een aantal stellingen voorgelegd die weergeven in welke mate men solidariteit ervaart met degenen die betrokken zijn geweest bij oorlogen of op dit moment zich in een oorlogssituatie bevinden.

35 | In hoeverre bent u het eens of oneens met de volgende stellingen? (N=967)

Een zeer groot deel van de ondervraagden is het helemaal of enigszins eens met de stelling dat in een oorlog mensen aan beide zijden slachtoffer zijn (91%). Iets meer dan de helft van de ondervraagden stemt helemaal of enigszins in met de stelling dat er te weinig aandacht is voor Nederlandse soldaten die op militaire missies naar het buitenland zijn uitgezonden (58%) en met de stelling dat men zich verbonden voelt met de slachtoffers van de Tweede Wereldoorlog en hun nabestaanden (52%). Over de stelling 'Ik voel mij verbonden met de slachtoffers van oorlogen wereldwijd' zijn de meningen verdeeld. Naarmate men ouder is, is men het vaker eens met de twee laatstgenoemde stellingen.

7.2 Redelijke kennis over oorlog, conflicten en vredesoperaties

Gevraagd is naar een schatting van het aantal gewapende conflicten in de wereld, zowel binnen landen als tussen landen. In de Conflictbarometer 2007 telde het Heidelberger Institut für Konfliktforschung 31 gewapende conflicten in de wereld (ten opzichte van 35 conflicten in de barometer van 2006).¹

¹ Overigens komen verschillende instituten en auteurs tot verschillende aantallen gewapende conflicten, voornamelijk omdat zij verschillende definities hanteren. Voor de vergelijking door de tijd hebben wij voor deze bron gekozen.

36 | Hoeveel gewapende conflicten zijn er op dit moment in de wereld, schat u? (N=967)

	meting 2008	meting 2007
	%	%
• 0 t/m 10	42	41
• 11 t/m 25	28	26
• 26 t/m 50	13	14
• meer dan 50	16	19
• meest genoemd	10	10

Het aantal gewapende conflicten dat op dit moment plaatsvindt in de wereld wordt door velen onderschat: 70% denkt dat het er 25 of minder zijn. Anderen overschatten dit aantal: 16% denkt dat er sprake is van meer dan 50 conflicten. Het meest gegeven antwoord is 10, net als in 2007.

Bij aanvang van het onderzoek zijn er vijf vredesoperaties waarbij Nederlandse militairen zijn ingezet, waarvan twee grote operaties (in Afghanistan en Bosnië) en drie kleinere missies.

37 | Bij hoeveel vredesoperaties zijn op dit moment Nederlandse militairen ingezet, denkt u? (N=967)

	meting 2008	meting 2007
	%	%
• 0 t/m 2	26	22
• 3 t/m 5	53	53
• 6 t/m 10	15	16
• meer dan 10	11	9
• meest genoemd	3	3

Gevraagd naar een schatting van het aantal vredesoperaties waarbij Nederlandse militairen zijn ingezet, geeft een meerderheid (53%) aan dat dit tussen de drie en de zes ligt. Het meest gegeven antwoord is drie operaties. Ouderen (65-plus) en hoger opgeleiden zitten met hun schattingen vaker dichtbij het juiste aantal.

Van zes landen is gevraagd of daar op dit moment Nederlandse militairen zijn ingezet. Ten tijde van het onderzoek zijn Nederlandse militairen ingezet vooral in Afghanistan (ISAF) en in Bosnië (EUFOR). Daarnaast zijn Nederlandse militairen ingezet in Irak (NTM-I) en Soedan (UNMIS). Verder is er nog een beperkt aantal Nederlandse soldaten ingezet in de Arabische Golf en het Midden-Oosten. In Somalië en Albanië zijn ten tijde van het onderzoek geen Nederlandse militairen ingezet.

38 | In welke van de volgende landen zijn op dit moment Nederlandse militairen ingezet voor vredesoperaties en in welke niet? (N=967)

	meting 2008			meting 2007		
	ja	nee	weet niet	ja	nee	weet niet
	%	%	%	%	%	%
<i>wel feitelijke inzet</i>						
• Afghanistan	95	-	4	95	1	4
• Irak	68	21	11	77	17	6
• Bosnië	48	30	22	48	33	19
• Soedan	31	33	36	27	35	37
<i>geen feitelijke inzet</i>						
• Somalië	21	42	36	21	40	38
• Albanië	13	48	39	13	47	40

De meerderheid van de ondervraagden is op de hoogte van het feit dat er op dit moment Nederlandse militairen zijn ingezet in Afghanistan (95%) en Irak (68%). Dat er ook in Bosnië en Soedan Nederlandse militairen zijn ingezet weten aanzienlijk minder ondervraagden. Dat er momenteel geen Nederlandse militairen zijn ingezet in Somalië is bij ongeveer vier op de tien ondervraagden bekend, terwijl bijna de helft weet dat dit in Albanië eveneens niet het geval is.

39 | Hoeveel van de 192 landen hebben de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens ondertekend? (N=967)

	%
• 73 landen	9
• 128 landen	26
• 167 landen	20
• 192 landen	2
• weet ik niet	43

Bijna de helft van de ondervraagden (43%) zegt niet te weten hoeveel landen de Universele Verklaring hebben ondertekend. Het meest gegeven antwoord is 128 landen (26%). Het correcte antwoord dat 167 landen hebben getekend, wordt door 20% gegeven.

65-plussers geven vaker aan niet te weten hoeveel landen de Universele Verklaring hebben ondertekend. Ouderen tussen 50 en 64 jaar weten vaker het correcte antwoord. Jongeren geven vaker het verkeerde antwoord. Lager opgeleiden weten vaker niet hoeveel landen de verklaring hebben ondertekend, terwijl hoger opgeleiden vaker het correcte antwoord weten.

40 | Hoeveel kinderen worden er wereldwijd ingezet als kindsoldaat? (N=967)

	%
• minder dan 100.000 kinderen	9
• 250.000-300.000 kinderen	26
• 500.000-600.000 kinderen	21
• meer dan 1.000.000 kinderen	17
• weet ik niet	27

Op de vraag 'hoeveel kinderen worden er wereldwijd ingezet als kindsoldaat?', waarbij vier mogelijke antwoordcategorieën voorgelegd zijn, geeft ongeveer een kwart van de ondervraagden het correcte antwoord van 250.000-300.000 kinderen (26%). Iets minder dan drie op de tien ondervraagden geven aan het antwoord niet te weten (27%). Maar liefst 38% denkt dat het om meer dan 500.000 kinderen gaat.

Met afstand geven 65-plussers het vaakst het correcte antwoord op deze vraag. Tegelijk zegt ook een groter deel van de 65-plussers het antwoord niet te weten. Lager opgeleiden geven vaker dan hoger opgeleiden aan het antwoord niet te weten.

41 | Hoeveel mensen waren er in 2007 op de vlucht voor oorlogsgeweld? Ongeveer... (N=967)

	%
• 5 miljoen vluchtelingen	12
• 15 miljoen vluchtelingen	23
• 25 miljoen vluchtelingen	20
• 35 miljoen vluchtelingen	13
• 50 miljoen vluchtelingen	4
• weet ik niet	29

De vraag 'Hoeveel mensen waren er in 2007 op de vlucht voor oorlogsgeweld?' blijkt voor veel ondervraagden lastig te beantwoorden. Meer dan de helft (56%) kiest voor één van de foute antwoordmogelijkheden. Slechts 13% van de ondervraagden geeft het correcte antwoord van 35 miljoen mensen en 29% geeft aan niet te weten hoeveel mensen er in 2007 op de vlucht waren voor oorlogsgeweld.

Ondervraagden tussen de 35 en 50 jaar geven vaker het correcte antwoord, terwijl 65-plussers minder vaak het correcte antwoord geven.

42 | Uit welk land was de grootste groep vluchtelingen afkomstig? Welk van de volgende landen vangt de grootste groep oorlogsvluchtelingen op? (N=967)

	uit welk land afkomstig		welk land vangt op	
	%		%	
• Soedan (5 miljoen)	29	• Syrië	19	
• Somalië	22	• Pakistan	18	
• Afghanistan	11	• Soedan (4 miljoen)	14	
• Irak	11	• Iran	6	
• Congo	8	• Irak	3	
• weet niet	20	• weet niet	40	

Ongeveer drie op de tien ondervraagden geven het correcte antwoord op de vraag uit welk land de grootste groep vluchtelingen afkomstig is: Soedan. 22% denkt aan Somalië en 20% van de ondervraagden weet niet uit welk land de grootste groep vluchtelingen afkomstig is.

Ouderen (50-64 jaar) geven het vaakst het correcte antwoord op deze vraag en hoger opgeleiden geven vaker het correcte antwoord dan middelbaar en lager opgeleiden.

Maar welk land vangt nu de grootste groep oorlogsvluchtelingen op? Op deze vraag weet 40% van de ondervraagden geen antwoord, en slechts 14% koos voor het correcte antwoord, namelijk Soedan. Opvallend is dat men eerder aan Syrië (19%) of Pakistan (18%) denkt. Ouderen (65-plus) en lager opgeleiden weten vaker geen antwoord op deze vraag.

Bijlagen

Bijlage 1   Onderzoeksverantwoording

Vragenlijst

Door Veldkamp is een conceptvragenlijst opgesteld, waarbij grotendeels geput is uit de vragenlijsten die in de voorgaande metingen zijn gebruikt. Daarnaast is een aantal vragen rondom het thema vrijheid en solidariteit toegevoegd. In nauw overleg met het Nationaal Comité 4&5 mei is de vragenlijst definitief gemaakt. De invulduur bedroeg gemiddeld 33 minuten.

Methode

Voor de gegevensverzameling is gebruik gemaakt van onze database TNS NIPObase CASI. Dit is een database van huishoudens die over een pc en een modem beschikken en die zich bereid hebben verklaard aan onderzoek mee te werken. Met behulp van hun pc vullen deze personen met enige regelmaat (d.w.z. circa 1x per maand) de aan hen elektronisch toegestuurde vragenlijsten in. De interviews vinden plaats via de 'self-completion methode'. Het invullen van de vragenlijsten gebeurt offline. Het modem van de respondenten wordt daarbij uitsluitend als verzendmedium gebruikt.

Het panel bestaat in totaal uit 200.000 personen. De werving voor het panel geschiedt grotendeels via traditionele onderzoek- instrumenten. Bij de diverse mondelinge en telefonische omnibussen van Veldkamp en TNS NIPO wordt de bereidheid voor deelname aan het panel getoetst. Bij al deze onderzoeken is sprake van random sampling: iedere groep uit de samenleving heeft in principe een even grote kans om in de steekproef te komen. De huishoudens waarvan de panelleden deel uitmaken, zijn in het bezit van een computer met internetverbinding.

Steekproef en veldwerk

Uitgegaan is van het ondervragen van 900 Nederlanders van 13 jaar en ouder voor zes leeftijdscategorieën met eenzelfde aantal waarnemingen (150 per categorie). Dat betekent dat de jongste leeftijdscategorieën sterk zijn oververtegenwoordigd (13-17 jaar en 18-24 jaar). Hierdoor is het mogelijk om per onderscheiden leeftijdscategorie uitspraken te doen.

Er is een steekproef uit TNS NIPObase getrokken van N=1284. Het veldwerk is uitgevoerd van 22 februari tot en met 2 maart 2008. Van de benaderden hebben N=967 deelgenomen aan het onderzoek, waarmee de respons uitkomt op 75%. De netto steekproef is op een aantal kenmerken (sekse, leeftijd, opleidingsniveau, grootte huishouden, regio en stedelijkheidsgraad) vergeleken met landelijke cijfers (volgens de Gouden Standaard) en waar nodig herwogen. Het resultaat is dat we kunnen spreken van een representatieve steekproef op deze achtergrondkenmerken.

Wijze van rapporteren

In het rapport zijn de resultaten weergegeven in afgeronde percentages, waarbij percentages met de eerste decimaal ≥ 5 naar boven zijn afgerond en percentages met een decimaal < 5

naar beneden. Indien hierdoor bij optelling kolom- of rijtotalen groter of kleiner dan 100% ontstonden, dan zijn deze *niet* gecorrigeerd. Bij de figuren en tabellen zijn de letterlijke teksten van de voorgelegde vragen opgenomen, tenzij het gaat om uitsplitsingen naar verschillende groepen of samenvoeging van verschillende vragen.